

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Τμήμα Φιλολογίας

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

8^η ΔΙΑΛΕΞΗ
Π. ΓΑΚΗΣ
gakis@sch.gr

ΧΙΟΥΜΟΡ ΨΕΥΔΟΣ

XIOYMOP

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Ρωμηός - Γεώργιος Σουρής

Στον καφενέ απ' έξω σαν μπέης ξαπλωμένος,
του ήλιου τις ακτίνες αχόρταγα ρουφώ,
και στων εφημερίδων τα νέα βυθισμένος,
κανέναν δεν κοιτάζω, κανένα δεν ψηφώ.

Σε μια καρέκλα το 'να ποδάρι μου τεντώνω,
το άλλο σε μian άλλη, κι ολίγο παρεκεί
αφίνω το καπέλλο, και αρχινώ με τόνο
τους υπουργούς να βρίζω και την πολιτική.

Ψυχή μου! τί λιακάδα! τί ουρανός! τί φύσις!
αχνίζει εμπροστά μου ο καϊμακλής καφές,
κι εγώ κατεμπνευσμένος για όλα φέρνω κρίσεις,
και μόνος μου τις βρίσκω μεγάλες και σοφές.

Βρίζω Εγγλέζους, Ρώσους, και όποιους άλλους θέλω,
και στρίβω το μουστάκι μ' αγέρωχο πολύ,
και μέσα στο θυμό μου κατά διαβόλου στέλλω
τον ίδιον εαυτό μου, και γίνομαι σκυλί.

Φέρνω τον νουν στον Διάκο και εις τον Καραϊσκο
κατενθουσιασμένος τα γένια μου μαδώ,
τον Έλληνα εις όλα ανώτερο τον βρίσκω,
κι απάνω στην καρέκλα χαρούμενος πηδώ.

Την φίλη μας Ευρώπη με πέντε φασκελώνω
απάνω στο τραπέζι τον γρόθο μου κτυπώ...
Εχύθη ο καφές μου, τα ρούχα μου λερώνω,
κι όσες βλασφήμιες ξέρω αρχίζω να τις πω.

Στον καφετζή ξεσπάνω... φωτιά κι εκείνος παίρνει.
Αμέσως άνω κάτω τον κάνω τον μπουφέ,
τον βρίζω και με βρίζει, τον δέρνω και με δέρνει,
και τέλος... δεν πληρώνω δεκάρα στον καφέ.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΧΙΟΥΜΟΡ

ΧΙΟΥΜΟΡ

- Είναι **δύσκολο** να δοθεί ένας **ορισμός** για το **χιούμορ**, ο οποίος να **περιγράφει απόλυτα** το φαινόμενο περιλαμβάνοντας όλες τις πλευρές του
- Η Hay (2000, 2001) προτείνει πως χιούμορ είναι «*κάθε τι που ο ομιλητής έχει την πρόθεση να είναι αστείο*»
- Το χιούμορ στηρίζεται στην **ασυμβατότητα**, στην **αναντιστοιχία** μεταξύ του **τι περιμένουμε** να συμβεί και του **τι συμβαίνει τελικά**, του πως περιμένουμε να είναι τα πράγματα και του πως είναι
- Εκτός από την ύπαρξη ασυμβατότητας, είναι απαραίτητες και η **κατάλληλες συνθήκες** ώστε η ασυμβατότητα να ερμηνευθεί με τρόπο τέτοιο (χιουμοριστικό) που θα προκαλέσει θετικά συναισθήματα και γέλιο. Δηλαδή, είναι απαραίτητο το **πλαίσιο της επικοινωνίας** να είναι **τέτοιο** που να ευνοεί τη **χιουμοριστική ερμηνεία** μιας πληροφορίας έτσι ώστε η **ανατροπή** των δεδομένων και των προσδοκιών να οδηγεί στη **διασκέδαση** και στο **γέλιο** και να μην προκαλεί άλλα (πιθανόν δυσάρεστα) συναισθήματα
- Τα κριτήρια που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τον ορισμό του χιούμορ είναι **δυσ**. **Πρώτα** η **ύπαρξη ασυμβατότητας** και σε δεύτερο επίπεδο το **αν** η **ασυμβατότητα προκαλεί το γέλιο** (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011)

ΧΙΟΥΜΟΡ

- **Διάκριση** χιούμορ από τη **σάτιρα** (η οποία **βασίζεται** τόσο στο **χιούμορ** όσο και στην **ειρωνεία**) και από την **παρωδία** (της οποίας ο **σκοπός είναι η σάτιρα**).
- Το χιούμορ άλλωστε προσεγγίζεται από **διαφορετικούς μεταξύ τους τομείς** όπως η γλωσσολογία (και εντός αυτής η σημασιολογία, η πραγματολογία, η ανάλυση του λόγου \ της συνομιλίας, η κοινωνιογλωσσολογία, η ψυχογλωσσολογία, η νευρογλωσσολογία), η (γνωστική) ψυχολογία, η νευρολογία και η ψυχανάλυση. Όπως είναι αναμενόμενο, οι τομείς αυτοί εστιάζουν σε **διαφορετικές πτυχές** του φαινομένου, χρησιμοποιούν τα **δικά τους κριτήρια** για τον **ορισμό** το φαινομένου καθώς και τα **δικά τους εργαλεία** και όργανα για την προσέγγιση και την **ανάλυσή** του.

ΧΙΟΥΜΟΡ

- Το χιούμορ αποτελεί ένα σύνθετο και ετερογενές φαινόμενο το οποίο σχετίζεται με τη γλώσσα και την ανθρώπινη επικοινωνία γενικότερα.

ΓΙΑΤΙ ΕΊΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΣΤΗ ΖΩΗ
ΜΑΣ;

ΧΙΟΥΜΟΡ

- Αποτελεί **βασικό συστατικό** της **καθημερινότητας** και οδηγεί στην ικανοποίηση και τη **διασκέδαση**, αυξάνοντας έτσι την **ποιότητα** ζωής των ανθρώπων (Samson, 2013).
- Σύμφωνα με τους Shammi & Stuss (1999) το χιούμορ κατέχει μια εξαιρετικά σημαντική θέση στην **ανθρώπινη κοινωνική διεπίδραση** καθώς, όπως αναφέρουν μεταξύ άλλων οι Brownell & Gardner (1988), συμβάλλει στην καθημερινή επικοινωνία, στο **χτίσιμο** και την **ενίσχυση** των κοινωνικών δεσμών

ΟΡΙΣΜΟΣ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Η απόκλιση από τη νόρμα, από αυτό που θεωρείται κανονικό και αναμενόμενο είναι που οδηγεί στην αίσθηση του αστείου και τις περισσότερες φορές στο γέλιο (Archakis, et al., 2010).
- Η ασυμβατότητα, δηλαδή, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ύπαρξη χιούμορ.
- Το **χιούμορ** κάποιες φορές μπορεί να **συγγέεται** με την **ειρωνεία** (Τσάκωνα 2004).
- Πρόκειται βέβαια για δύο διαφορετικά φαινόμενα τα οποία αρκετές φορές επικαλύπτονται για τον λόγο ότι και τα **δύο** φαινόμενα βασίζονται σε ένα κοινό χαρακτηριστικό, την παρουσία μιας αντίθεσης.
- Ωστόσο, ο **στόχος** των δύο φαινομένων είναι διαφορετικός και τα διακρίνει μεταξύ τους, αφού το **χιούμορ** στοχεύει στο **γέλιο** και τη **διασκέδαση** ενώ η **ειρωνεία** στοχεύει στην **κριτική**, την **επίθεση** και στο **γέλιο** που προκύπτει κάποιες φορές.

ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΓΕΛΙΟ;

ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΓΕΛΙΟ

- Το χιούμορ **δεν** θα πρέπει να ταυτίζεται με το γέλιο (Archakis & Tsakona, 2005).
- Η σχέση μεταξύ χιούμορ και γέλιου δεν είναι συμμετρική καθώς όπως αναφέρει και ο Attardo (1994) το χιούμορ δεν έχει πάντα ως αποτέλεσμα το γέλιο και το γέλιο δεν είναι υποχρεωτικά αποτέλεσμα του χιούμορ
- Λαμβάνοντας υπόψη πως το χιούμορ βασίζεται στην ασυμβατότητα και στο απροσδόκητο, θα πρέπει εκτός από το γέλιο να **αναμένουμε** και **άλλες αντιδράσεις** στην ασυμβατότητα.
- Όταν επιλέγεται το **γέλιο** ως αντίδραση, αυτό συμβαίνει επειδή εκείνη τη στιγμή ο αποδέκτης έχει τη **διάθεση** (και βρίσκεται στην κατάλληλη κατάσταση) να **εκλάβει** κάτι ως **χιουμοριστικό**. **Ο κάθε άνθρωπος** άλλωστε μπορεί να **αντιδρά διαφορετικά** στην ανατροπή και στην ασυμβατότητα ανάλογα με τα προσωπικά χαρακτηριστικά του, τη διάθεση και την κατάσταση στην οποία βρίσκεται.
- Το γέλιο δε μπορεί από μόνο του να θεωρηθεί κριτήριο για την ύπαρξη ή όχι χιούμορ αφού σύμφωνα με τον Norrick (2000) **“το γέλιο είναι απλά το επιθυμητό αποτέλεσμα του χιούμορ”**, αλλά **δεν είναι η μόνη αντίδραση σε αυτό**. Αποτελεί, λοιπόν, **αναγκαίο** αλλά **όχι επαρκές** κριτήριο για την ύπαρξη χιούμορ.

ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΓΕΛΙΟ

- Η **απουσία γέλιου**, ωστόσο, αποτελεί μια πιθανή **αντίδραση** στο χιούμορ χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έχει γίνει κατανοητή η ύπαρξη του χιούμορ και της χιουμοριστικής διάθεσης.
- Η απουσία γέλιου **δε σημαίνει** απαραίτητα πως ο αποδέκτης του χιούμορ **αδυνατεί** να το **κατανοήσει**.
- Μπορεί το χιούμορ **να έχει γίνει κατανοητό** αλλά να **μην** έχει **εκτιμηθεί** από τον αποδέκτη ή απλά ο αποδέκτης να **αποφεύγει να διακόψει** τον συνομιλητή του στο πλαίσιο μιας συνομιλίας (Hay, 2001).

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Το φαινόμενο του χιούμορ προσεγγίζεται συστηματικά από τρεις διαφορετικές θεωρίες.
 - (1) τη θεωρία της ανωτερότητας\υπεροχής\επιθετικότητας,
 - (2) τη θεωρία της ψυχικής εκτόνωσης και
 - (3) τη θεωρία της ασυμβατότητας.

ΠΡΟΣΠΑΘΗΣΤΕ ΝΑ ΤΟ ΑΝΑΛΥΣΕΤΕ

ΘΕΩΡΙΕΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΟΤΗΤΑΣ

- το χιούμορ εκλαμβάνεται **ως μια μορφή επιθετικής συμπεριφοράς** που εφαρμόζεται για να επιτελέσει μια λειτουργία.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΕΚΤΟΝΩΣΗΣ

- Το χιούμορ εδώ εκλαμβάνεται ως **μέσο για την απελευθέρωση του ανθρώπου** αφού έρχεται να τον απαλλάξει από την ένταση και το άγχος

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑΣ

- Το χιούμορ βασίζεται στην ύπαρξη μιας **αντίθεσης, μιας ανατροπής, μιας ασυμβατότητας** «*ανάμεσα στο τι αναμένεται να συμβεί και στο τι τελικά συμβαίνει*» (Τσάκωνα, 2004)

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Οι γλωσσολογικές θεωρίες που προτείνονται για την προσέγγιση του χιούμορ βασίζονται κυρίως στην έννοια της ασυμβατότητας.
- Είναι κοινά αποδεκτή η άποψη πως για την κατανόηση ενός αστείου είναι απαραίτητος ο εντοπισμός μιας ασυμβατότητας.
- ένα κείμενο είναι χιουμοριστικό όταν ικανοποιούνται και οι δύο ακόλουθες συνθήκες:
 - (1) το κείμενο είναι συμβατό (ολικώς η μερικώς) με δύο σενάρια \ γνωστικά σχήματα και
 - (2) τα σενάρια αυτά είναι αντίθετα μεταξύ τους.

ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΧΙΟΥΜΟΡ;

Δύο φίλοι συζητούν:

- *Μετά από 20 χρόνια γάμου είμαι ακόμη ερωτευμένος με την ίδια γυναίκα.*
- *Σοβαρά;*
- *Ναι, ελπίζω μόνο να μην το μάθει η γυναίκα μου.*

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ 2 ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ;

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ

- το χιούμορ ορίζεται (όπως και στην προσέγγιση του Raskin) με βάση το σημασιολογικό και πραγματολογικό περιεχόμενό του και **όχι σε σχέση με παραγλωσσικά στοιχεία** όπως για παράδειγμα το γέλιο ή ο επιτονισμός.
- αναγνωρίζονται δύο είδη χιουμοριστικών κειμένων ανάλογα με τον τρόπο που προκαλείται η αντίφαση (script opposition).
 1. Υπάρχουν κείμενα, τα οποία μοιάζουν με τα κλασικά ανέκδοτα, που λήγουν με μια **τελική χιουμοριστική ατάκα**. Το **χιούμορ** στην περίπτωση αυτή **βασίζεται στην ατάκα** η οποία οδηγεί σε αντίφαση και σε επανερμηνεία του κειμένου με βάση τη νέα ανατρεπτική πληροφορία (Παράδειγμα 2).

Δύο φίλοι συζητούν:

- *Μετά από 20 χρόνια γάμου είμαι ακόμη ερωτευμένος με την ίδια γυναίκα.*
- *Σοβαρά;*
- *Ναι, ελπίζω μόνο να μην το μάθει η γυναίκα μου.*

ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΧΙΟΥΜΟΡ;

Διάλογος μεταξύ γιατρού και ασθενή:

- *Γιατρέ, είναι ένας αόρατος άνδρας στο σαλόνι. Να περάσει;*
- *Όχι. Πες του ότι δεν μπορώ να τον δω τώρα.*
- ΠΟΙΑ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΔΙΑΛΟΓΟ;

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ

2. Στη δεύτερη περίπτωση έχουμε κείμενα όπου η ύπαρξη του χιούμορ **δεν περιορίζεται στο τέλος**, αλλά εντοπίζεται **σε όλη την πορεία του κειμένου**. Ειδικότερα, εντοπίζονται χιουμοριστικές φράσεις (που ονομάζονται jab lines) οι οποίες περιέχουν επίσης **ασύμβατες πληροφορίες** που βρίσκονται σε **οποιοδήποτε σημείο** εντός του κειμένου **εκτός από το τέλος**, ενώ προκαλούν γέλιο **χωρίς** απαραίτητα να **προκαλούν** την **επανερμηνεία**

Διάλογος μεταξύ γιατρού και ασθενή:

- *Γιατρέ, είναι ένας άορατος άνδρας στο σαλόνι. Να περάσει;*
- *Όχι. Πες του ότι δεν μπορώ να τον δω τώρα.*

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Ενώ η ανατροπή και το στοιχείο που προκαλεί την επανερμηνεία του ανεκδότου έρχεται από την τελική χιουμοριστική ατάκα (punch line) “*πες του ότι δεν μπορώ να τον δω τώρα*”, **ήδη** η φράση “*είναι ένας αόρατος άνδρας στο σαλόνι*” φέρει μια σημασιολογικά ασύμβατη πληροφορία (καθώς δε μπορεί να υπάρχει ένας αόρατος άνδρας και αν παρόλα αυτά υπήρχε, δε θα μπορούσε να είναι ορατός από τον ασθενή που απευθύνεται στον γιατρό) η οποία **δημιουργεί την προσδοκία** ότι θα ακολουθήσει χιούμορ, ενώ μπορεί να προκαλέσει από μόνη της το γέλιο ή έστω να δημιουργήσει χαλαρή και αστεία διάθεση στον αποδέκτη

ΕΙΔΗ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΩΝ

- Ένα γλωσσικό χιουμοριστικό ερέθισμα, ανάλογα με τον **τρόπο** που πραγματώνεται μπορεί να είναι **οπτικό \ γραπτό** (π.χ. κείμενο που καλούμαστε να διαβάσουμε) ή **ακουστικό \ προφορικό** (π.χ. αστεία που αναπαράγονται στον προφορικό λόγο).
- Ανάλογα με τη μορφή και τη δομή του, ένα χιουμοριστικό ερέθισμα μπορεί να είναι ένα **ανέκδοτο**, ένα **ευρύτερο αφηγηματικό κείμενο** (π.χ. διήγημα) που περιέχει χιουμοριστικά στοιχεία, ή μια χιουμοριστική φράση όπως αυτή προκύπτει στο πλαίσιο της φυσικής συνομιλίας
- Βασικό στοιχείο όλων των χιουμοριστικών ερεθισμάτων αποτελεί, όπως είδαμε, η **ύπαρξη μιας ασυμβατότητας**. Ανάλογα με τον **βαθμό στον οποίο μπορεί να επιλυθεί η ασυμβατότητα** αυτή διακρίνονται **δύο μορφές χιούμορ**. Από τη μια πλευρά έχουμε το χιούμορ της μορφής “**επίλυση ασυμβατότητας**” (incongruityresolution humor) και από την άλλη πλευρά το **κενό \ παράλογο χιούμορ** (nonsense humor) στο οποίο η ασυμβατότητα είναι **αδύνατο να επιλυθεί εντελώς**

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ

- Μια **χιουμοριστική** φράση μπορεί να περιλαμβάνει μια **λέξη, φράση** (ονοματική, επιρρηματική, ρηματική κ.ο.κ.) ή άλλοτε να εκτείνεται σε μια **ολόκληρη πρόταση** ή περίοδο του κειμένου το πολύ
- Είναι επίσης δυνατόν μια **πρόταση** να περιέχει **περισσότερες από μια** χιουμοριστικές φράσεις, οι οποίες, αν αναλυθούν, φαίνεται να διαφέρουν ως προς την πραγμάτωση μιας τουλάχιστον γνωστικής παραμέτρου τους
- όταν υπάρχουν **διαδοχικές χιουμοριστικές φράσεις** **όριο είναι το σημείο στίξης** (τελεία, άνω τελεία ή παράγραφος)
- Η **συσσώρευση** περισσότερων χιουμοριστικών φράσεων έχει ως αποτέλεσμα την **κλιμάκωση του χιούμορ**

ΑΝΑΛΥΣΗ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Ο Attardo (2001) προτείνει πως πρέπει να ληφθούν υπόψη έξι πηγές γνώσης.
 - (1) Η **γνωστική αντίθεση** \ **εναλλαγή σεναρίων** ή γνωστικών σχημάτων που αποτελεί **απαραίτητο στοιχείο για την πρόκληση χιούμορ** και αναφέρεται στο χαρακτηριστικό ενός χιουμοριστικού κειμένου να είναι συμβατό με δύο αντικρουόμενα σενάρια,
 - (2) η ύπαρξη κάποιου **Λογικού Μηχανισμού** που αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η λογική που προκαλεί την αντίφαση
 - (3) η **κατάσταση** \ **περίσταση** (Situation) που έχει να κάνει με τα υπόλοιπα στοιχεία του περιεχομένου του χιουμοριστικού κειμένου όπως τον *τόπο*, τα *πρόσωπα* της χιουμοριστικής ιστορίας, τις *δραστηριότητες*, τα *αντικείμενα*, κτλ.,

ΑΝΑΛΥΣΗ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

4. το **κειμενικό είδος** που χρησιμοποιείται και καθορίζει τη μορφή του χιουμοριστικού κειμένου (π.χ. διάλογος, αφήγηση, γρίφος, ερώτηση-απάντηση κτλ.),
5. ο **στόχος** (Target) του χιούμορ, αν δηλαδή το χιούμορ **γίνεται εις βάρος κάποιου ατόμου, κάποιας ομάδας, ενός θεσμού**, κ.α. και
6. **η γλώσσα** (Language) μέσω της οποίας κωδικοποιείται το χιουμοριστικό κείμενο και αναφέρεται στις γλωσσικές **επιλογές** που το άτομο που παράγει το χιούμορ είναι ελεύθερο να κάνει σε φωνητικό, φωνολογικό, μορφοφωνημικό, μορφολογικό, λεξιλογικό, συντακτικό και σημασιολογικό επίπεδο.

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η **επεξεργασία ενός χιουμοριστικού κειμένου** ο Attardo (2001) αναφέρει πως όταν ο **αποδέκτης** έρχεται σε επαφή με το **πρώτο** μέρος ενός χιουμοριστικού κειμένου **δημιουργεί** στο μυαλό του μια **κατάσταση, ένα γνωστικό σχήμα** (istotopy).
- Η ερμηνεία αυτή παραμένει **ενεργοποιημένη μέχρι** που συναντά την τελική **χιουμοριστική** ατάκα (punch line) η οποία λειτουργεί ως **σημασιολογικό εμπόδιο** στην μέχρι τώρα ερμηνεία.
- Το στοιχείο αυτό που προκαλεί το **πέραςμα** από τη **μία** ερμηνεία στην **άλλη**, ο Attardo (1994) το ονομάζει **διαχωρισμό** 'disjunctur'.
- Εκτός από αυτό το στοιχείο, εντοπίζεται άλλο ένα στοιχείο που ονομάζεται από τον Attardo 'connector' και αποτελεί το **κοινό στοιχείο, το δέσιμο** μεταξύ των δύο ερμηνειών, των δύο γνωστικών σχημάτων

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Παράδειγμα

(διάκριση όρων connector (σύνδεσμος) και disjunctor (διαχωρισμός)

Μεθυσμένος σε σουβλατζίδικο: -Ένα γύρο απ'όλα!

-**Πίτα**;

-Άσε, **λιώμα**.

Στο παραπάνω παράδειγμα, η λέξη «**πίτα**» λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα στις δύο ερμηνείες (**connector**)

Αρχικά, ερμηνεύεται ως *πίτα με γύρο*, σύμφωνα δηλαδή με την κυριολεκτική της σημασία. Ακολουθεί όμως η λέξη «**λιώμα**» (**disjunctor**) η οποία ανατρέπει την αρχική ερμηνεία και αναγκάζει τον αποδέκτη να γυρίσει πίσω και να αναζητήσει μια **δεύτερη** ερμηνεία για την αμφίσημη λέξη «πίτα»

ΛΕΚΤΙΚΟ (VERBAL) ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΟ (REFERENTIAL) ΧΙΟΥΜΟΡ

- Η διάκριση μεταξύ λεκτικού (verbal) και αναφορικού (referential) χιούμορ φαίνεται να έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές και ξεκινά από πολύ παλιά
- Στην περίπτωση του **λεκτικού χιούμορ** η **ασυμβατότητα** εντοπίζεται κατεξοχήν στη **μορφή** του κειμένου και τις **λεξιλογικές επιλογές**, στη διατύπωση που επιλέγει αυτός που παράγει το χιούμορ.
- Στην περίπτωση του **αναφορικού χιούμορ** από την άλλη, δεν παρατηρείται απόκλιση από τη συνηθισμένη και αναμενόμενη χρήση της γλώσσας. Συνδέεται με το **σημασιολογικό περιεχόμενο**, δηλαδή με τον **αφηγηματικό πυρήνα**, τα επιμέρους **επεισόδια** και τους **χαρακτήρες** ενός χιουμοριστικού κειμένου. Το χιουμοριστικό περιεχόμενο συνεχίζει να υπάρχει αν **παραφράσουμε** (αν χρησιμοποιήσουμε άλλα λόγια) ή αν **μεταφράσουμε** το χιουμοριστικό κείμενο σε **άλλη γλώσσα**. Το χιούμορ, δηλαδή, στην περίπτωση αυτή προέρχεται από τη σημασία του κειμένου και μόνο.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Παράδειγμα (Λεκτικού χιούμορ)

Δύο φίλοι συζητούν:

- Είχα κάποτε έναν φίλο που έπαιζε μπάλα στην εθνική!*
- Έλα ρε, και τι έγινε;*
- Τον πάτησε νταλίκια.*

- Χαρακτηριστικό του λεκτικού χιούμορ είναι ότι το χιούμορ **δεν μπορεί να διατηρηθεί** εάν **παραφραστεί** ή **μεταφραστεί** καθώς οι συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές είναι που το διαμορφώνουν
- Διάφοροι γλωσσικοί μηχανισμοί όπως τα **λογοπαίγνια**, οι **νεολογισμοί**, τα **σχήματα λόγου** (μεταφορά, παρομοίωση, προσωποποίηση), οι **συντακτικές** και οι **λεξιλογικές επιλογές** προκαλούν **αμφισημία** και αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις **λεκτικού χιούμορ**

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Παράδειγμα αναφορικού χιούμορ

- Διάλογος μεταξύ γιατρού και ασθενή:

- *Θα παίρνεις όλα τα χάπια που σου έδωσα. Το πρωί το κόκκινο χάπι με ένα ποτήρι νερό, το μεσημέρι το πράσινο χάπι με ένα ποτήρι νερό, και το βράδυ το μπλε χάπι με ένα ποτήρι νερό.*

- *Μα τι έχω γιατρέ μου;*

- *Δεν πίνεις πολύ νερό.*

ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

1. **Λογοπαίγνια:** Ως λογοπαίγνιο ορίζεται το παιχνίδι μεταξύ λέξεων ή φράσεων που έχουν διαφορετική σημασία μεταξύ τους, αλλά μοιάζουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στην φωνητική \ φωνολογική τους πραγμάτωση

Π.χ.: (φωνολογικό λογοπαίγνιο) *στοργή – αι στην οργή* | | (σημασιολογικό λογοπαίγνιο) *πέταξα τη σκούφια μου* (με βάση τη μεταφορική της σημασία)

2. **Νεολογισμοί:** Πρόκειται για **ανύπαρκτες, σύνθετες κυρίως λέξεις** που αντιτίθενται στη γνώση μας για τη γλώσσα και για το λεξιλόγιο

Π. χ. ήταν **καθρεφτοειδώς** ενήμερη

ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

3. **Συντακτικές ιδιομορφίες.** Εκτός από τη φωνητική \ φωνολογική πραγμάτωση και η συντακτική δομή έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει σαν χιουμοριστικός μηχανισμός

Π.χ. **έννοιες \ οντότητες \ καταστάσεις που είναι άσχετες (ή και αντιφατικές) μεταξύ τους παρουσιάζονται και εκλαμβάνονται ως ισότιμες.** Η γνωστική αντίθεση εδώ προκύπτει από την **αντίθεση μεταξύ των όρων που παρατίθενται ως όμοιοι:** *κατάφερε να συμβιβαστεί με ένα τέταρτο ταψιού (πίτα), με ένα δάχτυλο, με μια ξεγυρισμένη ανάποδη σφαλιάρα*

3. **Αντίφαση.** Με λίγα λόγια, πρόκειται για την ασυμβατότητα που προκύπτει μέσα από τη χρήση αντιθετικών μεταξύ τους γλωσσικών επιλογών. Π.χ. (αντίφαση) *αγγελικοί σατανάδες*

ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

3. **Υπερβολή.** Πρόκειται για τις λεξιλογικές επιλογές που **μεγεθύνουν** την πραγματική, φυσιολογική διάσταση των γεγονότων .

Τον Αύγουστο δεν υπάρχουν δημοσιογράφοι, ξεφλουδίζουν οι περισσότεροι στις ακρογιαλιές.

Στο παραπάνω παράδειγμα, ο αφηγητής **αντί να δώσει απλά αυτό που θέλει** να πει χρησιμοποιώντας αναμενόμενες λέξεις και φράσεις (π.χ. «τον Αύγουστο δεν δουλεύουν πολλοί δημοσιογράφοι, οι περισσότεροι κάνουν ηλιοθεραπεία στις ακρογιαλιές»), **υπερβάλει** και αυτό το πετυχαίνει πραγματοποιώντας **μη αναμενόμενες γλωσσικές επιλογές** (π.χ. «δεν υπάρχουν», «ξεφλουδίζουν»).

ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

6. Συσσώρευση **συνωνύμων**. Πρόκειται για την παράθεση δύο ή και περισσότερων λέξεων με την ίδια ή παρόμοια σημασία που οδηγεί στην ταυτολογία.

Π.χ. Συσσώρευση συνωνύμων: *Μια μέρα πριν την τελική, οριστική και εντελώς αμετάκλητη ημερομηνία..*

7. **Μεταφορά, παρομοίωση, προσωποποίηση** Η μεταφορά και η παρομοίωση λειτουργούν με τέτοιο τρόπο που τονίζουν ένα **κοινό σημείο**, μια **ομοιότητα** δύο πραγμάτων \ καταστάσεων που **αρχικά φαίνεται να μη σχετίζονται** μεταξύ τους.

Π.χ. (παρομοίωση) *Η γλώσσα μου, ύστερα από το χθεσινοβραδινό μεθύσι, ήταν ίδια ο αποξηραμένος βυθός της Αράλης.*

ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

8. Ανάμειξη επιπέδων ύφους και γλωσσών

Παράδειγμα (Ανάμειξη *καθαρεύουσας και δημοτικής*) *Τότε έλαμψαν τα μάτια του ωσάν μια πολυσήμαντη ιδέα να διαπέρασε τας διανοίας του.*

Παράδειγμα (Ανάμειξη *διαφορετικών επιπέδων ύφους*) *Το τσιγαράκι εν τω μεταξύ έκοβε βόλτες εντός εκτός και επί τα αυτά του*

Παράδειγμα (Ανάμειξη *γλωσσών*) ... *κι ένα ταψί σπανακόπιτα made by κυρία Ρίκα*

9. Παράθεση *άχρηστων λεπτομερειών*

Παράδειγμα

Τα ξανθά μαλλιά της θύμιζαν πριγκίπισσα των Τουαρέγκ.

Βλέπουμε εδώ την παράθεση *λεπτομερειών* («πριγκίπισσα των Τουαρέγκ») οι οποίες μάλιστα *δεν έχουν να προσθέσουν κάτι στο βασικό νόημα του κειμένου.*

ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

10. Παραλλαγή γνωστών εκφράσεων. Πρόκειται για την περίπτωση όπου μια γνωστή φράση η οποία έχει συγκεκριμένη - παγιωμένη σημασία χρησιμοποιείται με κάποιες μικρές αλλαγές με σκοπό να αποκτήσει κάποια άλλη σημασία και να προσαρμοστεί στις ανάγκες του κειμένου όπου εμφανίζεται

Παράδειγμα

Κατά φαντασίαν αυτόχειρες

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις λεκτικού χιούμορ η **ασυμβατότητα**, η **γνωστική αντίφαση** προκύπτει από τις γλωσσικές επιλογές του προσώπου που παράγει το χιούμορ, παρόλο που ορισμένες φορές το χιούμορ μπορεί να έχει και σημασιολογική βάση (Τσάκωνα, 2004)

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΧΙΟΥΜΟΡ

1. Η **γνώση της πραγματικότητας** στην οποία αναφέρεται ένα ανέκδοτο. Εκτός από τη γλωσσική γνώση, δηλαδή, (π.χ. κατανόηση ενός λογοπαίγνιου) απαιτείται και η πραγματολογική γνώση για τα γεγονότα, τα πρόσωπα και τις καταστάσεις στις οποίες αναφέρεται το ανέκδοτο

*«Ωραίες παραλίες έχουν εδώ **Μαρίκα**».*

Το παραπάνω παράδειγμα **είναι αδύνατον να γίνει κατανοητό** αν απουσιάζει η πραγματολογική γνώση για τα πρόσωπα και τις καταστάσεις στα οποία αναφέρεται. Έτσι, για να εντοπίσει κάποιος την ασυμβατότητα, να την ερμηνεύσει και να γελάσει με το παραπάνω ανέκδοτο θα πρέπει να ξέρει πως η *Μαρίκα* εδώ είναι η σύζυγος του *Μητσοτάκη*, ο οποίος μάλιστα φημίζεται ως *κακότυχος*.

2. Ο δεύτερος παράγοντας έχει να κάνει με τη **μορφή** και την **κειμενική δομή** του ανεκδότου. Η δομή θα πρέπει να έχει μια **συγκεκριμένη μορφή**, με βασικό συστατικό την ύπαρξη **τελικής ατάκας** (punch line).

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΧΙΟΥΜΟΡ

3. Τρίτος παράγοντας που καθορίζει την επιτυχία ενός ανεκδότη είναι η ύπαρξη **ορισμένων γλωσσικών μηχανισμών** (το *παιχνίδι με τις λέξεις και τη χρήση της γλώσσας με σκοπό να προβληθεί μια αντίφαση* η οποία θα φέρει την ανατροπή, στη συγκεκριμένη δομή των ανεκδότην) [Τσάκωνα, 2002]

Παράδειγμα

Διάλογος γιατρού – ασθενή:

- Δε βρίσκω σαφή αιτία για τα συμπτώματά σας.

Μάλλον φταίει το ποτό...

- *Εντάξει γιατρέ. Να ξανάρθω όταν θα ξεμεθύσετε;*

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΧΙΟΥΜΟΡ

4. Εκτός από τα χαρακτηριστικά του ίδιου του κειμένου, το περιβάλλον, το πλαίσιο της επικοινωνίας στο οποίο εμφανίζεται ένα ανέκδοτο φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο. Τα **παραγλωσσικά στοιχεία** μάλιστα, όπως για παράδειγμα ο επιτονισμός, οι χειρονομίες, η μίμηση, το γέλιο, οι κινήσεις του σώματος, κ.α., που συνοδεύουν την αφήγηση ενός ανεκδότη στο πλαίσιο μιας φυσικής συνομιλίας, κάνουν την προφορική εκδοχή ενός ανεκδότη πολύ πιο πετυχημένη σε σχέση με τη γραπτή εκδοχή του.

ΑΝΤΙΔΡΟΥΝ ΟΛΟΙ ΤΟ ΙΔΙΟ ΣΤΟ
ΧΙΟΥΜΟΡ;

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΕ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Πρέπει να **διαχωριστεί ο ορισμός ενός κειμένου** \ ενός **ερεθίσματος** ως χιουμοριστικού από την **αντίδραση** σε αυτό, στην οποία σίγουρα εμπλέκεται πλήθος παραγόντων. Κοινωνικοί, πολιτισμικοί, επικοινωνιακοί και καθαρά υποκειμενικοί \ προσωπικοί παράγοντες παίζουν ρόλο στην **εκτίμηση** και την **αξιολόγηση** του πόσο αστείο είναι ένα χιουμοριστικό ερέθισμα.
- Είναι σίγουρα εξαιρετικά **δύσκολο** οι παράγοντες αυτοί να **οριστούν** και να **απομονωθούν** καθώς διαφέρουν **ανά άτομο**, **ανά κοινωνία** και **ανά περίσταση**

ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΩΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ

- Η συνομιλία που έχει ως στόχο την αξιόπιστη πληροφόρηση του αποδέκτη με σαφή τρόπο βασίζεται στην συνεργασία μεταξύ συνομιλητή και ακροατή, όπως διατυπώνεται στην Αρχή της Συνεργασίας (ΑΣ) του Grice.
- Στην περίπτωση του χιούμορ συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο: ο στόχος **δεν** είναι η παροχή αληθών πληροφοριών στον αποδέκτη -το χιούμορ, άλλωστε, **δεν έχει πληροφοριακό χαρακτήρα**.
- Ο ομιλητής παρακάμπτει την Αρχή της Συνεργασίας με ποικίλους τρόπους, δημιουργώντας ένα χιουμοριστικό υπονόημα – όπως, μάλιστα, ο ίδιος ο Grice (1989) θεωρεί για την ειρωνεία
- το χιούμορ προκύπτει μέσω της κατάφωρης παραβίασης των αξιωμάτων της ποσότητας (περισσότερες ή λιγότερες πληροφορίες) και της ποιότητας (ψευδές).

XIOYMOY KAI AΓENEIA

ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΩΣ ΑΓΕΝΕΙΑ

- Οι πιο κάτω στρατηγικές **αγένειας** - υπό την προϋπόθεση ότι **δεν προσβάλλουν** το άτομο στο πρόσωπο του οποίου επιτίθενται - **ενδέχεται** να παράγουν **χιουμοριστικά υπονοήματα**
- Οι πέντε στρατηγικές αγένειας (impoliteness super-strategies) του Culpeper είναι οι ακόλουθες (σε δική μας μετάφραση):
 1. **Άμεση αγένεια χωρίς λεκτική αποζημίωση** (bald on record impoliteness): η απειλητική πράξη εκτελείται ευθέως, ξεκάθαρα, χωρίς αμφισημία και συνοπτικά σε επικοινωνιακές περιστάσεις όπου το πρόσωπο λαμβάνεται υπόψη. Η πρόθεση του ομιλητή είναι η **επίθεση στο πρόσωπο του συνομιλητή**. Στις περιπτώσεις άμεσης αγένειας που εξετάζουν οι Brown & Levinson το πρόσωπο του ομιλητή αναστέλλεται και δεν διατρέχει μεγάλο κίνδυνο απώλειας είτε λόγω του επείγοντος της ανάγκης είτε λόγω της θέσης ισχύος του ομιλητή (π.χ. *Κάθισε!*).
 2. **Θετική αγένεια** (positive impoliteness): στρατηγικές που πλήττουν τις ανάγκες του θετικού προσώπου του αποδέκτη.

ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΩΣ ΑΓΕΝΕΙΑ

3. **Αρνητική ευγένεια** (negative politeness): στρατηγικές που ζημιώνουν τις ανάγκες του αρνητικού προσώπου του ομιλητή.
4. **Σαρκασμός ή προσποιητή ευγένεια** (sarcasm or mock politeness): η απειλητική πράξη εκτελείται με προφανέστατα ανειλικρινείς στρατηγικές ευγένειας, οι οποίες όμως παραμένουν μόνο επιφανειακές πραγματώσεις της.
5. **Συγκρατημένη ευγένεια** (withhold politeness): «η απουσία της ευγένειας λειτουργεί όπου η έλλειψη της θα ήταν αναμενόμενη. [...] Για παράδειγμα, η αποτυχία μας να ευχαριστήσουμε κάποιον για ένα δώρο θα εκλαμβάνονταν ως εσκεμμένη αγένεια.»

ΤΕΛΙΚΑ ΟΛΑ ΕΊΝΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ;

- ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΩΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΩΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

- Το χιούμορ αποτελεί μια από τις πιο αυθεντικές και καθολικές γλωσσικές πράξεις του ανθρώπινου λόγου. Ακολουθώντας τους, θα το αναλύσουμε στα τρία σκέλη κάθε γλωσσικής πράξης:
 - α) **Εκφωνητική πράξη** (locutionary act): Η εκφώνηση της χιουμοριστικής πρότασης.
 - β) **Προσλεκτική πράξη** (illocutionary act): Η πρόθεση του ομιλητή να **διασκεδάσει** και να **ψυχαγωγήσει** τους ακροατές/ αναγνώστες.
 - γ) **Υπερ-λεκτική πράξη** (perlocutionary act): Οι αποδέκτες **θα γελάσουν ή θα υποστηρίξουν με περισσότερο χιούμορ την πράξη** του ομιλητή.

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Η συνήθης απόκριση στο χιούμορ είναι το **γέλιο** ή το **χαμόγελο** ως έκφραση της ευχαρίστησης και της εκτίμησης του ακροατή.
- Η ανταπόκριση αυτού του είδους σημαίνει καταρχήν την επιτυχία του χιουμοριστικού εκφωνήματος και σύμφωνα με την Hay (2001) συνεπάγεται τα εξής:
 - α) ο ακροατής έχει αναγνωρίσει ότι υπήρξε χιουμοριστική προσπάθεια και
 - β) κατανόησε το αστείο.
- Επισημαίνει ότι η έκφραση πλήρους υποστήριξης προς τον ομιλητή **υπονοεί** - διαβαθμίσιμη - **συμφωνία** με το μήνυμα που φέρει το χιουμοριστικό εκφώνημα (Bell 2011, Bell & Pomerantz 2015)

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Δεν βρίσκουν όλοι οι τύποι χιούμορ υποστήριξη.
- Το χιούμορ **είναι ρίσκο** και επομένως ενδέχεται να αποδειχθεί αποτυχημένο. Οι Bell & Attardo (2010) ορίζουν το αποτυχημένο χιούμορ ως *“κάθε περίπτωση γλωσσικής παραγωγής σε επικοινωνιακό σκηνικό όπου ο καθένας από τους συμμετέχοντες **αποτυγχάνει** στον εντοπισμό της (πιθανής) διαλεκτικής/απολεκτικής ισχύος του εκφωνήματος να διασκεδάσει τον ακροατή (να είναι αστείος, να προκαλέσει ευθυμία) ή να **επεξεργαστεί** το κείμενο/κατάσταση με έναν τέτοιο τρόπο ώστε να έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στις πληροφορίες μέσω των οποίων οι υπόλοιποι συμμετέχοντες κρίνουν την κατάσταση (που έχει την πρόθεση ή την πιθανότητα να ερμηνευτεί) ως αστεία”*.
- Η απουσία γέλιου είναι συνήθως ένδειξη του αποτυχημένου χιούμορ, **όχι όμως πάντοτε** καθώς ορισμένοι τύποι χιούμορ δεν απαιτούν αυτού του είδους την ανταπόκριση (Bell & Attardo 2010).
- Βέβαια ενδέχεται οι ομιλητές να εκφράσουν ρητά (“Δεν είναι αστείο!”) ή έμμεσα (“Παγώσαμε”) τη **δυσαρέσκειά** τους για το μήνυμα του χιουμοριστικού εκφωνήματος (Bell 2013).

ΧΙΟΥΜΟΡ: ΚΑΘΟΛΙΚΟ Ή ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΕΝΟ;

- Το χιούμορ και το γέλιο ως φαινόμενα είναι **καθολικά**, συναντώνται, δηλαδή, σε όλους τους πολιτισμούς (Martin 2007, Bell 2009, Τσάκωνα 2013).
- Ειδικότερα, οι **μηχανισμοί** που τίθενται σε λειτουργία για την κατανόηση, την ερμηνεία και την παραγωγή του χιούμορ υποτίθεται ότι είναι **κοινοί** μεταξύ των πολιτισμών (Wagner & Urios-Aparisi, 2011).
- Το χιούμορ είναι καθολικό (Bell 2011), όμως είναι περισσότερο **πολιτισμικά εξειδικευμένο** (Bell 2006). Το χιούμορ στηρίζεται συχνά σε υπόρρητες παραδοχές, αξίες, νόρμες και προσδοκίες της εκάστοτε κοινότητας σχετικά με το **τι θεωρείται αστείο, πότε, πού, με ποιόν και υπό ποιές περιστάσεις** μπορεί να αστειεύεται κανείς. Ακόμα και τα φαινομενικά καθολικά θέματα γίνονται αντικείμενο χιουμοριστικής πραγμάτευσης με διαφορετικό τρόπο.

ΕΙΔΗ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

- Τα ανέκδοτα αποτελούν την πιο **κοινή περίπτωση** γλωσσικού χιούμορ.
- Πρόκειται για σύντομα χιουμοριστικά κείμενα τα οποία μπορούν να διακριθούν σε είδη ανάλογα με το περιεχόμενό τους (π.χ. *σεξιστικά, ρατσιστικά, κ.ά.*) αλλά και ανάλογα με τη δομή τους
- Ο Raskin (1985) πραγματοποιεί τη διάκριση ανάμεσα σε **αφηγηματικά ανέκδοτα** και **αινίγματα- ανέκδοτα**.
- Στην περίπτωση των αφηγηματικών ανεκδότων έχουμε μια φανταστική αφήγηση η οποία μπορεί να ξεκινά με κάποιες εισαγωγικές πληροφορίες προσανατολισμού (πληροφορίες για τα πρόσωπα της ιστορίας, τον τόπο, τον χρόνο, την περίσταση, κ.α.) και λήγει απότομα και **απρόσμενα** με μια χιουμοριστική ατάκα (punch line) η οποία φέρει την **ανατροπή** και οδηγεί σε **επανερμηνεία** του κειμένου
- Στην περίπτωση των αινιγματικών ανεκδότων έχουμε συνήθως την ύπαρξη μιας **ερώτησης** που ακολουθείται από μια **απάντηση** η οποία και προκαλεί την **ανατροπή**

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

□ Παράδειγμα (αφηγηματικό ανέκδοτο)

Λέει η σύζυγος στον σύζυγο:

- *Ρε Γιώργο έστειλα το παιδί να πάρει μακαρόνια πριν 3 ώρες και δεν έχει γυρίσει ακόμη, τί να κάνω;*
- *Ξέρω και εγώ.. κάνε φασολάκια*

□ Παράδειγμα (ανέκδοτο αίνιγμα)

- *Πού πήγε η μικρή Αννούλα μετά την έκρηξη;*
- *Εδώ, εκεί, παραπέρα..*

Στο παράδειγμα αυτό βλέπουμε την περίπτωση ενός ανεκδότου που έχει τη μορφή αινίγματος. Ξεκινά με μια ερώτηση, της οποίας η **απάντηση δίνει μια μη αναμενόμενη πληροφορία** στην οποία και βασίζεται το χιούμορ

XIOYMOP KAI TAΞH

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

- Το χιούμορ κάνει την εμφάνισή του δυναμικά εντός τάξης
- Το χιούμορ που χρησιμοποιούν οι μαθητές στην τάξη συμβαδίζει με την αναπτυξιακή τους πορεία και, επιπλέον, τους δίνει τη δυνατότητα να αποκτήσουν **επίγνωση** των κοινωνικών **ρόλων** και των **προσδοκιών**, καθώς και των συνομιλιακών **αρχών**. Το περιβάλλον της μάθησης πρέπει να λειτουργεί ως **μια ασφαλής συνθήκη**, λοιπόν, στην οποία μπορούν να δοκιμάσουν και να επεκτείνουν τις δεξιότητές τους
- Όσον αφορά τα μαθησιακά αποτελέσματα, το χιούμορ συμβάλλει στην **συγκράτηση**, μέσω της εμπλοκής των μαθητών σε σχετικό με το **διδακτικό αντικείμενο** χιούμορ σε **καίρια σημεία** της διδασκαλίας (Wanzer, Frymier, & Irwin 2010, Heidari-Shahreza 2018)
- Το χιούμορ συμβάλλει στη **διευκόλυνση** και τη **βελτίωση** της **αποτελεσματικότητας** της διδασκαλίας (Wanzer et al. 2006, Alatalo & Poutiainen 2016, HeidariShahreza 2018).

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

- Αποτελεί μέσο με το οποίο ο **εκπαιδευτής** μπορεί να **συγκεντρώσει** το **ενδιαφέρον** και να **διδάξει** συγκεκριμένα **στοιχεία της γλώσσας και του πολιτισμού** σε όλα τα επίπεδα επάρκειας
- Αποτελεί ένα εξ' ολοκλήρου αυθεντικό μέσο για την παρουσίαση της γλώσσας όπου οι μαθητές μπορούν να εφαρμόσουν **πραγματική επικοινωνία** σε μία ποικιλία επιπέδων γλωσσικής ικανότητας.
- Η εισαγωγή του χιούμορ στη διδασκαλία της γλώσσας φαίνεται να μας οδηγεί: στον **θάνατο του κλασικού γλωσσικού μαθήματος**, με τη μετάφραση της γραμματικής, όπου **τα κλασικά μοντέλα** αντικαθίστανται από **συμπεριφορικές προσεγγίσεις**, για παράδειγμα την επανάληψη και το ρυθμό.

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΤΑΔΟΤΙΚΟ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Οι έρευνες για τη μελέτη του χιούμορ προσεγγίζουν δύο οπτικές:
 1. τα **άμεσα αποτελέσματα** στην εκμάθηση και τη διατήρηση της πληροφορίας στη **μνήμη** (ενάργεια στην εισαγωγή δεδομένων, **βελτίωση** και **συντήρηση** της γνώσης)
 2. τα **έμμεσα αποτελέσματα**: την επιρροή του επί της ευρύτερης **βελτίωσης** του **κλίματος εκμάθησης** στην τάξη (πιο παραγωγική οπτική ως προς τα μετρήσιμα αποτελέσματα)

ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

- Οι **Gorham και Christophel** εξέτασαν 206 παρατηρήσεις φοιτητών και υποστήριξαν πως το χιούμορ μπορεί:
 1. να μειώσει την ένταση,
 2. να αφοπλίσει την επιθετικότητα,
 3. να μετριάσει τη βαρεμάρα
 4. να διεγείρει το ενδιαφέρον
- Ο **Neuliep** (1991) διερεύνησε τα αποτελέσματα του χιούμορ κυρίως βασιζόμενος στην ιδέα των καθηγητών για αυτό. Μεταξύ των συχνότερα αναφερομένων λόγων για τη χρήση του χιούμορ βρέθηκαν:
 1. το αποτέλεσμα του ως ένα μέσο χαλάρωσης, επιβεβαίωσης και μείωσης της έντασης,
 2. το αποτέλεσμα «εξανθρώπισης» της εικόνας του δασκάλου και
 3. το αποτέλεσμα στη διατήρηση ή αύξηση του ενδιαφέροντος του μαθητή και της ευχαρίστησής του.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

- Ο **Berwald** (1992) θεωρεί πως το χιούμορ θα πρέπει να είναι **αρμόζον για κάθε ηλικία** ώστε να είναι αποτελεσματικό κατά θετικό τρόπο.
- Οι **Zillman και Bryant** (1983) εφιστούν την προσοχή στο ότι το χιούμορ, κυρίως το **σαρκαστικό**, ίσως **αποπροσανατολίζει** τους σπουδαστές που δεν έχουν τεταμένη την προσοχή τους ή δεν αναγνωρίζουν τις μη-λεκτικές προτροπές καταλλήλως.
- Ο **Sudol** (1981) προειδοποιεί πως το **υπερβολικό** χιούμορ κατά συγκεκριμένου ατόμου μπορεί να ερμηνευτεί **αρνητικά**, ως συμπεριφορά **φαβοριτισμού (ευνοιοκρατίας)** ή ως **επίθεση**.

ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ L2

- Ο **Deneire** (1995) εξετάζει τη χρήση του χιούμορ εντός γλωσσικού πλαισίου. Προτείνει το χιούμορ ως ένα **εξαιρετικό εργαλείο** για την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε **φωνολογικές, μορφολογικές, λεξικές** και **συντακτικές** διαφορές εντός μιας συγκεκριμένης γλώσσας ή μεταξύ δύο γλωσσών, δηλαδή τη μητρική (L1) και τη γλώσσα στόχου (TL/ΓΣ) του φοιτητή.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

○ Φωνολογία

An American in a British hospital asks the nurse:

- “Did I come here to die?”
- The nurse answers, “No, it was yesterdie.”

- Ασθενής (Θάνατος): *Ἦρθα ν’ αποθάνω?*
- Νοσοκόμα: *ἤρθαν από Θάνο.*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

○ Λεξικό

- A: “Waiter, do you serve crabs here?” asks a customer.
- B: “We serve everybody. Just have a seat at this table, sir.”

- Ερώτηση στο σερβιτόρο: *Σερβίρετε πιτσουνάκια?*
- Σερβιτόρος: *δε σερβίρουμε ζευγάρια κύριε.*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ο Μορφολογία

- John Kennedy's famous blunder in Berlin: **Ich bin ein Berliner** (I am jelly doughnut), instead of **Ich bin Berliner** [I am a Berliner]
- Α. *Είμαι καλύτερος.*
- Β. *Είμαι ο καλύτερος.*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

○ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

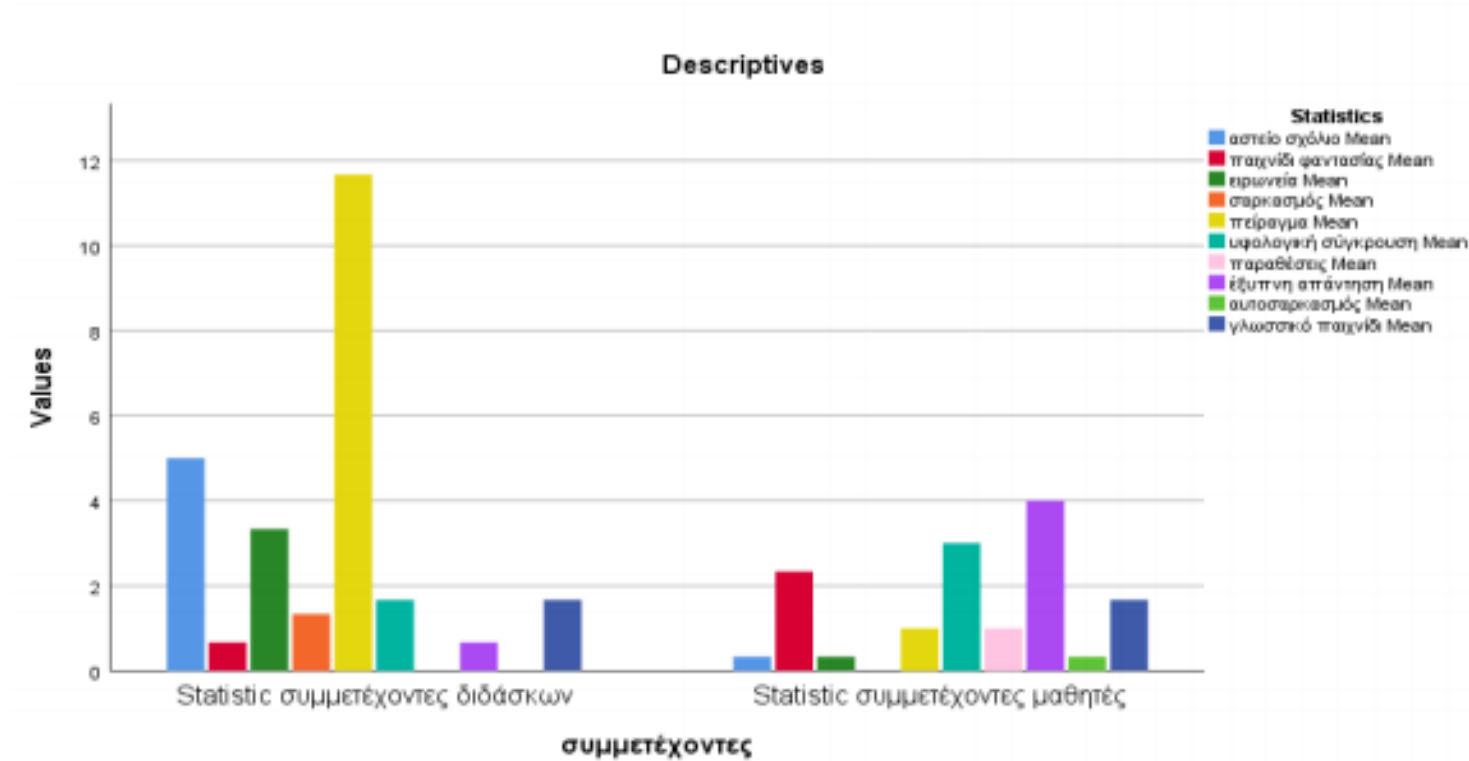
- Student 1: The **dean** announced that he is going to stop **drinking** on campus.”
- Student 2: “No kidding! Next thing you know he’ll **want us** to stop **drinking**
- Παιδί Α: *Η μαμά είπε πως χρειάζεται υπομονή.*
- Παιδί Β: *Η μαμά χρειάζεται περισσότερα πράγματα από υπομονή.*

○ **Συντακτικό και Λεξικό**

- Q: How do you make a horse fast? (Λογοπαίγνιο: γρήγορο και να νηστεύσει;)
- A: Don't give him anything for a while.

- Ερώτηση: *Πώς μπορείς να πας μακριά?*
- Απάντηση: *Ξεκινάς νωρίτερα.*

ΤΥΠΟΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ (ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ – ΜΑΘΗΤΕΣ)

ΤΥΠΟΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ (ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ – ΜΑΘΗΤΕΣ)

- Για την ομάδα των **εκπαιδευτών** μεγαλύτερη συχνότητα παρουσιάζουν το **πείραγμα** ($M=11.66$, $sd=7.23$), το **αστείο σχόλιο** ($M=5.00$, $sd=4.35$) και η **ειρωνεία** ($M=3.33$, $sd=1.52$).
- Ακολουθούν με ίση μεταξύ τους συχνότητα η υφολογική σύγκρουση και το **γλωσσικό παιχνίδι** ($M=1.66$, $sd=1.52$) και στην συνέχεια ο **σαρκασμός** ($M=1.33$, $sd=1.15$), το παιχνίδι **φαντασίας** ($M=0.66$, $sd=0.57$) και η **έξυπνη απάντηση** ($M=0.66$, $sd=1.15$).

ΤΥΠΟΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ (ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ – ΜΑΘΗΤΕΣ)

- Οι **μαθητές** έχουν μία επιπλέον κατηγορία στις χιουμοριστικές παραγωγές τους.
- Από τον πίνακα και το γράφημα προκύπτει ότι παράγουν σε υψηλές συχνότητες διαφορετικές κατηγορίες, όπως **έξυπνη απάντηση** ($M=4.00$, $sd=3.60$), **υφολογική σύγκρουση** ($M=3.00$, $sd=1.00$) και **παιχνίδι φαντασίας** ($M=2.33$, $sd=3.21$).
- Έπονται το **γλωσσικό παιχνίδι** ($M=1.66$, $sd=1.52$), το **πείραγμα** ($M=,1.00$ $sd=0.00$), οι **παραθέσεις** ($M=1.00$, $sd=1.73$) καθώς και το **αστειό σχόλιο**, η ειρωνεία και ο **αυτοσαρκασμός** με ίση συχνότητα ($M=0.33$, $sd=0.57$).
- **Δεν παρατηρείται** η κατηγορία του **σαρκασμού**.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Εξετάζοντας τις τέσσερις βασικές λειτουργίες του χιούμορ, (Behrens & Groberohde, 1999, Schaeffer1981, Ferguson & Ford 2008, Ruch, 2001, Plessner, 1961, B. Figl 2009) επιβεβαιώνεται η **στενή σχέση και αλληλεπίδραση** μεταξύ συγκεκριμένης **γλωσσικής διατύπωσης** και **κοινωνικών και πολιτισμικών** κανόνων:
 1. **Έκφραση ανωτερότητας** (superiority theory) Το χιουμοριστικό μήνυμα αποβλέπει στη δημιουργία συναισθήματος ανωτερότητας μέσω της μείωσης/απαξίωσης συνήθως τρίτου ατόμου ή άλλης κοινωνικής ομάδας.
 2. **Προσπάθεια εκτόνωσης ή/και απελευθέρωσης** (release theory) Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, το χιούμορ αποβλέπει στην απελευθέρωση, τον απεγκλωβισμό ή/και την αντιμετώπιση δύσκολων ή δυσάρεστων καταστάσεων.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΧΙΟΥΜΟΡ

- 3. Προσπάθεια εγρήγορσης (arousal theory)**
Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, το χιουμοριστικό μήνυμα ξεκινάει με ένα ερέθισμα (stimulus), το οποίο προκαλεί εγρήγορση, διέγερση και προσομνή. Η αποδόμηση της αναμενόμενης έκβασης του μηνύματος προκαλεί γέλιο.
- 4. Ανάδειξη ασυμφωνίας (incongruity theory)**
Το χιουμοριστικό μήνυμα παρουσιάζει μια κατάσταση και η ανατροπή των κοινωνικών και πολιτισμικών κανόνων, της αναμενόμενης δηλαδή έκβασης της εν λόγω κατάστασης, προκαλεί γέλιο.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, το χιούμορ έχει **θεραπευτικές ιδιότητες** καθώς το γέλιο και η ευχάριστη διάθεση που προκαλεί έχει ως αποτέλεσμα την **ανακούφιση** από το **άγχος** και τη **θετική επίδραση** στο ανοσοποιητικό και το νευρικό σύστημα (Fry 1992)
- Πρόκειται για ένα **καθολικό** (Buss 1988, Miller 2000, Caron 2002) και αποκλειστικά ανθρώπινο **φαινόμενο** (Caron 2002) το οποίο στοχεύει στη διευκόλυνση της επικοινωνίας αλλά και στη διασκέδαση
- Το να έχει κάποιος την “*αίσθηση του χιούμορ*” μπορεί να συμβάλει στην **αύξηση του κοινωνικού του γοήτρου** (Salovey et al., 2000) καθώς πρόκειται για χαρακτηριστικό που **προσελκύει** τους ανθρώπους (Murstain 1985, Buss 1988). Έτσι, το χιούμορ συμβάλει στην αύξηση του **κοινωνικού δικτύου** ενός ατόμου (Salovey et al., 2000)
- Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο άσκησης κριτικής ως μέσο προβολής στάσεων και ιδεών με καλυμμένο και έμμεσο τρόπο

ΣΗΜΑΣΙΑ ΧΙΟΥΜΟΡ

- Ενισχύει συνήθως τους δεσμούς ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας και αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για την προβολή κοινών απόψεων και αξιών μεταξύ των ομιλητών (Archakis & Tsakona, 2005, Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011).
- Το χιούμορ επομένως δεν εμφανίζεται στον λόγο τυχαία, με μόνο σκοπό τη διασκέδαση και την πρόκληση γέλιου, αλλά αποτελεί ένα **μέσο** για την επίτευξη διαφόρων **σκοπών** και **λειτουργιών**.
- Είναι, λοιπόν, φανερός ο **εξαιρετικά σημαντικός ρόλος** που κατέχει το χιούμορ στην καθημερινή ζωή

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ... ΨΕΥΔΟΣ

ΈΝΑ ΡΗΜΑ... ΠΟΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

- Είναι **δύσκολο** αν όχι ανέφικτο να διατυπώσουμε κανόνες που να καλύπτουν **ικανοποιητικά** τις γλωσσικές **πράξεις** σε όλη τους την πολυπλοκότητα, ακριβώς επειδή υπάρχουν πολλά και πολλών ειδών κριτήρια που θα πρέπει να συνυπολογιστούν στη διατύπωση των κανόνων
- Οι κανόνες θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους παράγοντες όπως η **πρόθεση** του ομιλητή, κάτι που δυσκολεύει τις γενικεύσεις. Πρέπει να εξετάσουμε τη λειτουργία των εκφωνημάτων: διάκριση μεταξύ αναφορικής και βιωματικής λειτουργίας της γλώσσας
- Στη βιωματική λειτουργία τα πράγματα περιπλέκονται καθώς παράγοντες που επηρεάζουν την ερμηνεία των γλωσσικών πράξεων συνεπάγονται γνώση πολύ συγκεκριμένων καταστάσεων
- Έτσι το τι συνιστά απολογία ή ψέμα δεν έχει να κάνει μόνο με τυπικά κριτήρια αλλά και με **λειτουργικά, ψυχολογικά και βιωματικά**
- Η **διαπροσωπική** σχέση μεταξύ συμμετεχόντων και η κυρίως η φευγαλέα **υποκειμενική** της **διάσταση** είναι καίριες για τον **χαρακτηρισμό** ενός **εκφωνήματος** ως **ψευδούς**

ΈΝΑ ΡΗΜΑ... ΠΟΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

- Χαρακτηρίζουμε ευκολότερα ως **ψέματα** τα λεγόμενα κάποιου που μας είναι ελάχιστα **συμπαθής** ή αντίθετα δεν χαρακτηρίζουμε ως ψέμα τις καταφανείς λογικές συνέπειες που διέπουν το δογματικό λόγο
- Κοινωνικοί παράγοντες επιβάλλουν το ψεύδος ως μέσο **κοινωνικής αποδοχής** (*νοστιμότατο το ψητό.... [ενώ δεν τρώγεται]*)

ΔΥΟ ΕΙΔΗ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

- Ο Morgan κάνει διάκριση μεταξύ συμβάσεων της γλώσσας και συμβάσεων της γλωσσικής χρήσης

Παραδείγματα από συμβάσεις χρήσης

- *Έφυγε το τραίνο;*
 - *Τωωωωρα...*

 - *Γκαρσόν!*
 - *Εφτασασαα!*

 - *Τι κάνεις;*
 - *Δόξα τω Θεώ*
- Τα παραπάνω εκφωνήματα γίνονται αντιληπτά με τη συνηθισμένη σημασία τους λόγω συμβάσεως χρήσης

Άλλα παραδείγματα: *Η θεία είναι στα θυμαράκια... Ο θείος μας άφησε χρόνους ...* (αυτά είναι σαφώς ιδιωτισμοί, εφόσον η σημασία τους δεν είναι διαφανής και δεν είναι παράγωγο της σημασίας των επιμέρους γλωσσικών εκφράσεων που τα απαρτίζουν)

Thank You..

